

Sosyoloji Derneği, Türkiye

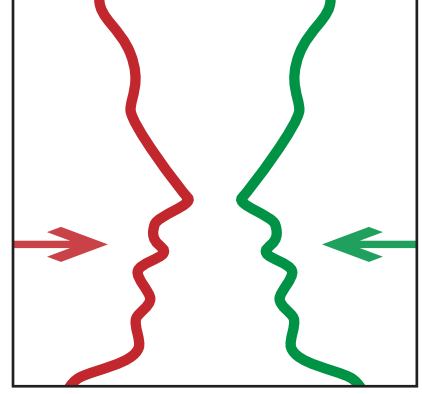
Sosyoloji Araştırmaları Dergisi

Cilt: 16 Sayı: 2 - Güz 2013

Sociological Association, Turkey

Journal of Sociological Research

Vol.: 16 Nr.: 2 - Fall 2013

**Kültür Sosyolojisi:
Toplumsalı Anlamada Bir Zorunluluk**

Caner IŞIK

Kültür Sosyolojisi: Toplumsal Anlamada Bir Zorunluluk

Caner IŞIK*

ÖZ

Kültür sosyal olanla içiçe geçmiş bir kavramdır. Toplumsal olanı belirlemede öncelik verme konusunda günümüzde daha çok önplana çıkan kültür kavramı ancak sosyal bir bağlam içinde değerlendirilirse toplumsal gerçekliğe karşılık gelir. Bu bağlamda makalemizde ilk önce kültür kavramının farklı farklı tanımlanmaları ile farklı farklı analiz birimlerinde kullanılması açıklanmıştır. Daha sonra toplumun karmaşıklaşması ve günümüz ihtiyaçları sonrası popüler ve kitle kültürü kavramlarının ortaya çıkışı ve bunlarla ilişkili olan kültürel çalışmaların yaygınlaşması analiz edilmiştir. Makalemiz kültürel çalışmalarının yapısal kültür analizi bağlamında eleştirilmesinden hareketle kültür sosyolojisinin bir zorunluluk olarak güçlü bir analiz unsuruna dönüşmesinden bahsetmektedir ve kültür sosyolojisinin, bu sürecin sonunda sosyal olanın anlaşılmasında temel görev göreceği bir disiplin olarak görülmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Kültür, Kültürel Çalışmalar, Kültür Sosyolojisi.*

* Yrd. Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili Edebiyatı Bölümü, Halkbilimi Anabilim Dalı.

Sociology of Culture: A Must to Understand the ‘Social’

ABSTRACT

Culture is a concept which is closely related with what is ‘social’. The concept of culture, which is evaluated in terms of describing social matters, can only correspond with the ‘social’ in a social context. Thus, in this article different concepts of culture will be assessed in terms of describing different modes of analyses of culture. Secondly, the ways in which society is differentiated, the emergence of popular culture and mass culture, and the sphere of cultural studies will be the focus of the paper. This article evaluates the necessity to use sociology of culture as a powerful tool to use it as an element of analysis in terms of using it as part of structural analyses; which would lead us to configure the area as a discipline for studying the social.

Key Words: *Culture, Cultural Studies, Sociology of Culture*

GİRİŞ

Kültürün toplumsal olanı anlamada temel bir analiz birimine dönüşme serüveni toplumu anlamada genel belirleyicilerden özel belirleyicilere doğru gidişin bir derinliğe kavuşması süreci ile ilgilidir. İlk önce antropolojik çalışmaların temel konusu olan kültür, sosyal alanın karmaşıklaşması ve dönüşmesi ile kültür çalışmalarını ortaya çıkaracak bu süreç daha sonraları kültür sosyolojisinin doğmasına da vesile olacak şartları hazırlayacaktır. Makalemizde kültür kavramının bir analiz birimi olarak kabul edilme süreçlerinden başlayarak günümüze kadar nasıl bir süreç içinde değerlendirildiği, değerlendirme süreçlerinde ne gibi eksikliklerin ortaya çıktığı ve bu eksikliklerin ne gibi önlemlerle giderilmeye çalışıldığı tarihsel bir süreç içinde analiz edilmeye çalışılacaktır. Öncelikle kültür kavramı ve farklı anlamları açıklanacak, her bir farklı kullanımın farklı bir kültür analizi yapmaya yol açtığı kısaca belirtilecek, daha sonra kitle kültürü ve popüler kültür kavramları üzerinden kültürel çalışmaların ortaya çıkışı arasındaki ilişkiden söz edilecek ve kültürün yapısal olarak kavramsallaştırılması durumundan kültür sosyolojisinin nasıl bir zorunluluk olarak gündeme geldiği vurgulanacaktır. Kültür sosyolojisi özellikle toplumsal olanı anlamada zorunlu bir disiplin haline gelirken, kültürün özellikle bağlam içinde değerlendirilmesi imkanını vermesiyle, diğer disiplinler arasında daha açıklayıcı bir konuma yükselmektedir. Ekonomi ile bağlantılı analizlerin daha belirleyici olduğu sosyal analiz birimlerinin kültür sosyolojisi ile karşılaşması ve onun verilerinden faydalanması, yaşanan toplumsal hayatın daha anlaşılır hale gelmesine olanak sağlamaktadır. Kültür sosyolojisinin imkanlarından ve neler yapabileceğinden bahsedebilmek için öncelikle bu noktaya gelinceye kadar nasıl bir süreçten geçildiğinin anlatılması ve analiz edilmesi gerekmektedir. Buradan hareketle kültür kavramının tanımlanması ile çalışmamıza başlamak doğru olacaktır.

Kültür Kavramı ve Farklı Anlamları

Toplumların sürekliliği, kendisini oluşturan bireylerin çevrelerini anlamlandırabilme kapasitesini kazanabilmeleriyle ilgilidir. Birey, doğar, yaşar ve ölür; tüm bu süreç içinde yaşadığı sosyal ve fizik dünyada kendi konumlanışını anlamlandırabilmek için belirli ürünler, objeler, eşyalar, sözler, kurallar, şarkılar, anlatılar, mitler yaratır. Bu yaratma edimi, bireylerin yaşamlarını idame etmelerini sağlarken, toplum da sürekli olarak yeniden yapılandırılır. Doğa

çinde var olabilmek, kendisini insan olarak hissedebilmek ve en önemlisi içinde yaşadığı var olma biçiminin kendisine ifade ettiği çeşitli anlamları söz konusu dünya ile kendisi arasında bir köprü olarak tanımlayabilmek için birey belirli kültürel ürünler yaratarak yaşayabilir. Bir bakıma, kültür, toplumsal olarak var olabilmenin ön koşuludur.

Doğal dünyanın, objelerin ve olayların bir araya gelmesiyle karşılaştırıldığında sosyal hayatın farklı bir karakteri vardır. Bu nedenle, kültürel olgular, sosyal dünya ile ilgili her konuda soru soran sosyal bilimlerin tarihinde önemli bir yere sahiptir. İnsan düşünebilen ve varoluşunun bilincinde olan bir varlık olarak, doğayı tanımlamak ve bu doğa üzerinde yapay kurgular oluşturmak yeteneğine sahiptir (Heideger 2009). Üretilen maddi veya manevi kültürün niteliği ne olursa olsun, her toplumda insanın bir anlam dünyası yaratmasında büyük bir payı olması ve yarattıklarına belirli anlamlar atfetmesi nedeniyle, kültürel ürünlerin sembolik bir karakteri vardır. Buna ek olarak, sosyal hayatta çeşitli kültürel ürünler aracılığı ile kendilerini ifade eden, ürettikleri anlamları yorumlayarak hem kendilerini hem de diğerlerini anlamaya çalışan özneler vardır. Dolayısıyla, kültürel olayların incelenmesi, sosyal-tarihsel dünyanın derinliklerini tanıma çabası olarak da tanımlanabilir. Benzer bir şekilde, dünyada sosyal-tarihsel bir varlık olarak yaşayan bireylerin ürettikleri ile kurguladıkları anlamlı ifade biçimleri de kültürün analizi kapsamına girer.

Sosyal bilimlerde farklı şekillerde tanımlanabilen kültür kavramı genel olarak “bütün bir yaşam biçimi ve ortak bir semboller bütünü” olarak tanımlanabilir. Geertz’in kültür teorisine yaptığı katkılardan hareketle, sembolik formların incelenmesi de kültür kavramı çatısı altında ele alınabilir. Bir başka deyişle, kültür bir toplumun duyuş ve düşünüş birliğini sağlayan değerlerin tümüdür. Buna göre, kültürün genel tanımlamalarını betimlerken kullanılan “toplum”, “düşünme tarzı”, “yaşam biçimi” gibi kavramlar kendi içinde kapsayıcı, geniş içeriklere sahip ve total kavramlardır. Söz konusu total kavramlaştırma, gündelik hayatta üretilen ritüelleri, sembolik formları, zihniyet şemalarını çözümlenmeyi zorlaştırmakta ve “sıradan olan”ın incelenmesinde birtakım kavramsal ve metodolojik araçlara ihtiyaç duyulmaktadır.

“Kültür, bir işleme sürecinin adı olarak başlangıçta ürün yetiştirmek ya da hayvan ba-

kııcılığı ve zihin geliştirmek ile ilgili olan şeklindeki anlamını genişleterek, özellikle Almanca ve İngilizce’de 17.yy sonlarında belirli bir halkın bütün bir yaşam biçimi anlamına gelen bir tin konfigürasyonu ya da genellemesinin adı olmuştur” (Williams 1993:8). Buna bağlı olarak, kültür kavramının dört farklı kullanım şeklinin olduğunu söyleyebiliriz. Bu farklı tanımlar, sosyal bilimler içindeki farklı yaklaşımlarla ilgilidir. 18.yy. Alman felsefecileri ve tarihçileri tarafından kullanılan ilk ve yaygın tanımıyla kültür, entellektüel bir gelişme sürecine karşılık gelmekteydi ve zihinsel etkinliklerin geliştirilmesi olarak tanımlandı. Bu tanımlama, “uygarlık” ile kültürün aynı anlam içinde değerlendirilmesine yol açtı ve Aydınlanmanın zihniyetine denk düştü. Bu kavramlaştırmaya “klasik kültür” tanımı adı verilebilir. Klasik görüşe tepki olarak gelişen “antropolojik tanım” ise alt-üst kültür kavramlaştırmısından kaçınmıştır. Antropolojik kültür tanımı 19. yüzyılda antropolojinin gelişmesiyle ve sömürgecilik nedeniyle farklı kültürlerin farkına varılmasıyla formüle edilmiştir. Antropolojik kültür görüşünü “betimleyici” ve “sembolik görüş” olarak iki alt kısımda tanımlayabiliriz. Betimsel kültür tanımı daha çok belirli bir tarihsel döneme ya da belirli bir topluma ait değerler, inançlar, gelenek-görenekler, alışkanlıklar ve pratiklerle ilgilenir. Kültür kavramının bilimselleştirilmesi ilk kez bu kavramla ortaya çıkmıştır. Sembolik kültür tanımı ise sembolizmi hedef alarak kültürel olguların sembolik olgular olduğunu ve kültürü incelemenin temel olarak sembolleri ve sembolik eylemleri yorumlamayı gerektirdiğini vurgular (Thompson 1990).

Antropolojik olarak nitelendirebileceğimiz, sembolik ve betimsel kültür tanımları, kültürün bütünsel olarak algılanması ve değerlendirilmesinde önemli noktalara değinmiş olsa da, iki tanımın kendi içinde eksiklikleri vardır. Betimsel tanım bireysel çözümleme ve yorumlayıcı açıklamada sınırlamalar taşıırken, sembolik tanım ise sembolik formların kendilerinden menkul bütünlükler olduğunu varsayarak yapılandıklarını belirtmiş, ancak sosyal ilişkilere gerekli vurguyu yapmamıştır. Bu tanımlamaların eksikliğinden yola çıkılarak, kültür hakkında Thompson’un (1990) deyişiyle “yapısal” bir kültür tanımı yapmak zorunlu hale gelmiştir. Yapısal tanıma göre, kültürel olgular yapılaşmış (structured) bağlamlardaki sembolik formlar olarak algılanabilir. Bu tanımla birlikte, kültürel çalışmalarda sembolik formların anlamlı kurgulanmasına ve sosyal yapı ile ilişkilendirilmesine ağırlık verilmiştir.

Yapısal kültür kavramlaştırması, sembolik formların anlamlı bir biçimde inşası (construction) ve sosyal bir bağlamın içinde değerlendirilmesi gereği üzerinde durur. Bu tür bir sosyal bağlamın içinde yapılacak kültüre ilişkin herhangi bir değerlendirme, kitle iletişiminin ortaya çıkması ile doğrudan ilişkilidir. Kitle iletişiminin kendisi yeni bir üretim, iletim ve anlamlandırma ilişkisi de kurmuştur. Bu ilişki, üretme, üretildikçe dönüşme ve dönüştükçe yeniden üretme durumunu ortaya koymaktadır. Bu durum, modern kültürün oluşturulmasında kitle iletişiminin öneminin vurgulanmasını zorunlu kılmaktadır.

Kısaca, klasik tanıma göre uygarlıkla iç içe olan kültür tanımı, antropolojik bir bakış açısını karşıt tepki olarak güçlendirmiş ve kültür hakkında farklı değerlendirmelerin oluşmasını sağlamıştır. Antropoloji, betimsel ve sembolik tanımlamalar yapmış ve bu tanımlamaların kendi içindeki eksiklikleri, özellikle kitle iletişiminin gelişmesi yapısal bir kültür tanımını zorunlu kılmıştır. Sonuçta yapısal kültür tanımı sosyolojik bir bakış açısını kültür değerlendirmelerinde gerekli bir özellik olarak ortaya çıkarmıştır. Buradan hareketle kültürel çalışmalar alanı kendine özel bir disiplin olarak gündeme gelmiştir.

Kültürel Çalışmalar ve Önemi

Kültürel çalışmalar yaklaşımı, disiplinler arası ve disiplinler üstü bir çalışma alanı olarak İngiliz ve ABD üniversitelerinde ortaya çıkmış ve oldukça popülerite kazanmıştır. 1980 sonrası Yeni Sağ'ın ilan ettiği zafer ve postmodernist çalışmaların yükselişi gibi etmenler kültürel çalışmaların yükselişini besleyen sosyal ve kültürel mihenk noktalarını oluşturmaktaydı. Kültürel çalışmalar, farklı epistemolojik ve metodolojik versiyonları olan ve sistematizasyona direnen bir yaklaşım olarak kendisini göstermeye başladı. Postmodernizmin de etkisiyle üst / alt kültür ayrımının ortadan kalkması, geç kapitalist toplumların hemen her yerinde kitlesel olan ile ilgili çeşitli malzemelerin oluşturulması veya yeniden keşfi kültürel çalışmalar alanının gelişmesine ve çeşitli akademik kurumlarda ve yayın çevrelerinde kök salmaya başlamasına neden olmuştur.

Kültürel çalışmaların tarihi gözden geçirilecek olursa, bu alanda ele alınan ana temaların kavramsal dönüşümü daha yakından izlenebilir. Kültürel çalışmalar, Birmingham ekolü

ile gelişmiş, E.P. Thompson, R. Williams ve diğer Marxistler'in (Gramsci ve Althusser gibi) yazılarından etkilenmiş, yapısalcılık, semiotik, post-yapısalcılık, feminizm ve diğer kuramsal yaklaşımların öncüllerini kullanan bir anlama biçimidir (Kellner 1992).

Kültürel çalışmalar alanının tarihine kısaca baktığımızda bu alandaki kavramsal değişimlerin temel olarak hangi sorunsallar etrafında ortaya çıktığı görülebilir. Söz konusu kavramsal değişimler temel olarak Avrupa'daki sosyal hareketlerin ürünü olup, aynı zamanda bu hareketler de akademisyenlerin ve uzmanların kültürel alanı incelerken ele aldıkları araştırma problemlerini etkilemiştir. Örneğin, 1950'lerin başlarında İngiltere'de kültürel çalışmaların gelişmesi sırasında "öznellik" ve "yaşam biçimi olarak kültür" fikirleri "nesnellik" ve kültürel eleştiri ile zıt konumlarda yer alıyorlardı. Kültürel çalışmalar alanındaki ilk eserler Gramsci'nin "hegemonya" kavramının da etkisiyle işçi sınıfının kültürünü çözümleme kaygılarından ortaya çıktı ve bu alanda yazan ilk analistler kültürün politik işlevleriyle ilgilenmeye başladılar. Bu anlamda kültür, sınıfsal kimliğe bağlı yerel komünal değerlerin bir ifadesi olmaktan çok daha geniş bir sistem içinde yer alan bir aygıt olarak tanımlanır. İngiliz ve Fransız entellektüelleri, farklı seslere sahip olan global bir hareketin öncülüğünü yaparak kültürel çalışmaların farklı versiyonlarını sergileyecek yapıtlar ortaya koydular (During 1993).

Özellikle 1980'lerden sonra, kültürel çalışmalar alanında araştırmaların ibresi daha çok komünitelerden otonom değerleri ve kimlikleri içselleştirmiş kadın gruplarına, homoseksüeller gibi marjinallere yöneldi. Buna göre, kültürel çalışmalar projesi ve giderek artan kültürel üretim ve tüketim sonucu ön plana çıkan meta söylemleri ve "öteki"ni vurgulayan disiplinler arası, disiplinler üstü ve disiplinlerin kesişme noktasında bulunan bir alan haline geldi. Aşağıda vurgulandığı gibi, bu eğilim birçok noktalarda yeni-muhafazakar kültürel analizi ve apolitik, tarihsel arka planı göz önünde bulundurmeyen ve akademize edilmiş bir çalışma alanına dönüştü.

Günümüzde, kültürel çalışmalar daha çok popüler hareketlerin tarihi ile, resmi tarihlerin boşlukları ve alt kültürlerle ilgilenmektedir (Özbek 1993; Güngör 1994; Küçükkaplan 2013). Öznellikler, özellikle dişil öznelliklerin medya aracılığı ile kurgulanması, alt kültürlerin kendi kültürel deneyimleri ile ilgili etnografik çalışmalar, kendine özgü dillerini anlayabilmek ve diğer

ideolojilerle bağıntısını ortaya koyabilme anlamında TV gibi özgül medyanın analizi ve popüler müzikten müzik videolarına kadar belirli metinsel formların incelenmesi ile ilgilenmektedir (Turner 1990:30). Kültürel çalışmaların yaygınlaşması Türk entellektüel ortamında da daha çok müzik ve müzik ürünlerini değerlendirme anlamında olmuştur.¹

Kültürel çalışmalar kültüre eleştirel ve çok disiplinli perspektiflerden bakma projesidir. “Üst” ve “alt” kültür veya elit ve popüler olan arasındaki ayrımları ortadan kaldırarak, romandan televizyon programlarına kadar uzanan kültürel ürünlerin yer aldığı geniş bir yelpazeyi dikkate alır. Çünkü, bu tür estetik kategorizasyonlar veya değerlendirmeler ya kitlesel olana tepeden bakarak veya popüler olana pozitif bir anlam atfederek aynı zamanda politik bir program işlevini görmektedir.

Her ne kadar kültürel çalışmaların disiplinler arası alanı içinde oldukça farklı çalışma alanları olsa da, söz konusu proje genel olarak şu noktaları ele almayı hedefler:

- a. kültürün üretilmesi sürecini incelemek,
- b. kültürel metinleri çözümlenmek,
- c. kültürel metinlerin alınmasını, dolayımınmasını ve etkilerini ele almak.

Bu aşamalardan sadece bir tanesi üzerinde yoğunlaşmak kültürel çalışmalar gibi kültür hakkında kapsamlı birtakım yaklaşımlar geliştirmeyi hedefleyen bir projeye zarar verir. Böylece, kültürel çalışmalar kültürel metinler hakkındaki olası ön yargılar olmaksızın kültürün farklı alanlarını eleştirel olarak irdeleme olanağı vererek popüler kültürün estetik olmaktan çok politik değerlendirmelerinin kapılarını açar. Çünkü kültürel ürünlerin pek çoğu bir baskılama veya özgürleştirme sürecinde aktif olarak yer alabilir.

1 Türk Kültürel dünyasını çözümlenme örnekleri olarak aşağıdaki birkaç örnek zikredilebilir; Cemal Ünlü, *Git Zaman Gel Zaman Fonograf-Gramafon-Taş Plak*, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2004; Caner Işık-Nuran Erol Işık, *Arabesk ve Müslüm Gürses*, Ferfir Yayınları, İstanbul, 2013; Melih Duygulu, *Türkiye’de Çingene Müziği-Batı Grubu Romanlarında Müzik Kültürü*, Pan Yayıncılık, İstanbul 2006; Meral Özbek, *Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000; Nazife Güngör, *Sosyo Kültürel Açından Arabesk Müzik*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1993; Şehvar Beşiroğlu, *Popülerleşme Sürecinde Bir Bestekar Sadettin Kaynak*, Popüler Müzik Araştırmaları Derneği Dergisi, S.1, 2003, s.105-113.

Disiplinler arası ve disiplinler üstü bir çalışma alanı olarak kültürel çalışmalar özellikle insan bilimleri içinde dil, iletişim edebiyat ve müzikoloji gibi birçok bölümde film, müzik ve televizyon programlarının incelenmesini yönlendirmiş ve birçok disiplinin göz ardı ettiği konularla somut bir şekilde ilgilenen farklı alanlardan gelen uzmanların kullandığı araştırma teknikleri ile metin analizini yöntembilimsel olarak bir araya getirmiştir (During 1993; Hardt 1999).

Ayrıca, kültürel çalışmalar projesi farklı disiplinlerin söylemlerini ve pratiklerini bir araya getirerek kültürü daha kapsamlı bir şekilde ele alma olanağı vermektedir. Bu anlamda, kültürel çalışmalar, geleneksel ve geleneksel olmayan kültürel ifadelendirme biçimlerini çözümlenme anlamında, kültür ve toplumu zenginleştiren ve disiplinler üstü perspektifleri ve problemleri kullanan ve ortak bir dil oluşturabilme potansiyeli olan bir projedir (Kellner, 1989-2006). Buna ek olarak, kültürel çalışmalar disiplinler arası bir proje içinde kültürün ve toplumun hali hazırdaki durumunun kapsamlı bir eleştirisini yaparak, sosyal teorinin, kültürel analizin ve eleştirinin, politikanın birbiriyle bağlantısını kurabilir. Bir diğer deyişle, kültürel çalışmalar, katı bir sistematizasyonun sınırlarına direnmesi gereken, tanımlamaya açık bir alandır (Kellner 1992; Modleski 1995). Çünkü, bu tür bir sınırlandırma belirli kültürel formlara daha avantajlı bir konum atfedecek ve diğer formları dışlama potansiyeli olacaktır. Aynı zamanda, kültürel çalışmalar kültür alanını tarihe ve politik değerlendirmelere açma olanağı veren bir alandır (Schroeder 1992).

Kültürel çalışmalar, birçok disiplinin dışladığı politik analiz ve eleştiriye özendirir ve kültürel algılama, anlamlandırma ve ideolojik konumlama gibi konuların ele alınmasını kolaylaştırır (Kellner 1992). Buna göre, kültürel çalışmalar, politika, toplum ve kültür üzerine yapılan çalışmaları bir araya getirerek aralarında bağıntılar kurmamızı sağlayan, farklı metodolojik yaklaşımları ve konu alanlarını içinde barındıran eleştirel ve kapsamlı bir projedir (Thompson 1990). Birey (self), toplum ve globalleşme eksenlerinde ortaya çıkan farklı etkileşimleri anlamamız için bir olanak sunmaktadır.

Kültürel çalışmalar yapan sosyal bilimciler ve diğer uzmanlar, çeşitli edebi ve felsefi

türlerin üst kültürle özdeş olmadığını savunurlar. Daha çok, kültürel çalışmalar alanı içinde kültür daha geniş anlamı olarak sosyal öğrenmeye katkıda bulunan herhangi bir ifade edici etkinlik olarak kabul edilir. Kültür fikrinin kültürel çalışmalar yapanlar tarafından yaygınlaşması, popüler kültürün resmi kültürün geleneksel parametrelerinin dışına düşen gündelik hayata ilişkin kapsamlı bir söylemsel pratikler dizgesi olarak tanımlanmasını ve bilimsel faaliyetin kültürel bir söylem olarak kavramsallaşmasını da beraberinde getirir.

Kültürel çalışmalar, gündelik olanı, yaygın ve alışlagelmiş olarak kabul edilene bir inceleme birimi olarak kabul eden ve sıradan olanın içinden birtakım zihniyet kalıplarını, kanaatleri, sosyal mercekleri çıkarsayacak şekilde farklı araştırma teknikleri kullanarak çözümlenmeler yapan bir alandır (Storey 2000). Kültürel çalışmalar tek tek insanları tarihi seyreden bireyler olarak kabul ederek her türlü deneyimin bireylerin anlam dünyasının oluşmasında oynadığı rolleri yadsımaz. Örneğin, TV izleyen insanlar aynı zamanda birer tarihsel özne durumundadırlar ve potansiyel olarak kültürü yaratan bireyler olarak kabul edilebilirler. Ayrıca, kültürel çalışmalar alanı içinde bir değil birçok kültürün varlığı kabul edilir; temelleri sınıfsal, ırksal ve ulusal olan birçok grubun kültürü zaman zaman birbiriyle kesişen özelliklere sahiptir ve bu özellikler toplumdaki çeşitli alt kültürlerin bireylerin anlam dünyasının kurgulanmasında oynadığı rolün deşifre edilmesinde vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Dolayısıyla kültürel çalışmalar yapanların temel olarak hedeflemesi gereken, çeşitli alt-kültürlerin yaşam dünyalarını oluşturan kültürel formların aralarındaki farklılıkların, örtüşmelerin ve çelişkilerin genel olarak yaygın kültür için ne ifade ettiğini saptamaktır.

Genellikle, kültürel çalışmalar yapan araştırmacılar kültürün kurguladığımız anlamlar dizgesi üzerinde ve ayrıca bireylerin insan varoluşu, ifadesi ve deneyimlerine değerler atfetme biçimleri üzerinde bir çatışma olduğunu vurgulamaktadırlar. Kapitalist toplumlarda değerlerin ve anlamların çatışmaya dayanan doğasına veya niteliğine işaret ederler (Fiske 2003). Frankfurt Okulu ekolünden gelen yazarların öne sürdükleri gibi, kültür total olarak toplumu yönetme aracı değildir. Tersine, kültürün kendi içinde heterojenliği ve çoğulluğu vardır ve tüm bu özellikleri kültür hakkındaki resmi anlatılara indirgenemez.

Bundan başka, kültürel çalışmalar inceleme birimi olarak çok çeşitli kültürel ürünleri ele alır (TV programlarından yazılı metinlere, duvar yazılarından kadınların günlüklerine, rock müziğinden edebi metinlere kadar). Postmodernizmde kültürel olanın öne çıkması nedeniyle postmodernistlerin ele aldığı konularla kültürel çalışmalar içinde yer alan uzmanların konu alanları sıklıkla örtüşmektedir. Kültürel çalışma yapanlar üst kültür ve alt kültür ayırımını reddetmekte ve kitle kültürü - popüler kültür ayırımını da eleştirmektedirler (Fiske 2003). Kitle kültürünün kitle toplumu kuramları ile ilgili olduğunu ve bu anlayışın toplumun homojen bir yapıda olduğunu onaylayan elitist bir bakış açısı olduğunu belirtirler. Bunun yanında popüler kültür kavramının “popüler olan”la özdeşleştirilemeyeceğini, çünkü popülerin halk tarafından üretileni ima ettiği ve dolayısıyla kültür endüstrisinin işlevinin göz ardı edildiğini, “halk istiyor bunun için üretiliyor” gerekçesiyle kültür endüstrisinin yüceltildiğini ve kültürel çalışmaların ilk çıkışındaki eleştirel çizgiyi silen bir şekle dönüştüğünü söylemektedirler (Kellner, 1992).

Kültürel çalışmalar farklı perspektiflerden bakmaya çalışan geniş bir alan, yani yeni teknikler ve konulara açık olması gereken bir alandır ve siyasal analiz ve eleştirinin gerekliliğini vurgular. Tüm kültür alanı eleştiriye tabi tutularak kültürel formlar üzerine yapılan aşırı vurgulamalara dikkat edilebilir. Kültürel formun yüceltilmesi veya toplumsal ve tarihsel etmenlerden ayrılarak incelenmesinin depolitize edici bir etkisi olabilir. Bu tavrın farkında oluş, sosyal-tarihsel bağlam içinde kültürel formun değerlendirmesini gerekli kılar. Yapılacak kültürel çalışmaların da yukarıda vurgulanan analiz eksenleri arasındaki ayrımları dikkate alması gerekir. Bu durum özellikle kültür sosyolojisi içinde değerlendirilmektedir.

Ayrıca, kültürel çalışmalarda uygulanacak metodoloji konusunda çok yönlü bir metodolojik uygulamanın çözüm olacağı düşünülür. Bütün tekniklerin kendi içinde problemleri olduğu gibi belirlenen problematiğin niteliğine göre yöntembilimsel bir dizge izlenebilir. “Çok perspektifli bir yaklaşım kullanmanın çeşitli nedenleri vardır. Nietzsche’ye göre yorumlama, yorumlayıcının perspektifinden oluşur ve varsayımlar, değerler, yanlılıklar ve sınırlılıklarla doludur. Tek yanlılığı ortadan kaldırmak için ‘bilgi’ in hizmetinde çeşitli perspektifleri ve yorumları kullanmayı öğrenmek gerekir” (Kellner, 1992:12).

Kültürel çalışmalarda analiz eden kişi analiz edeceği konuyu çok farklı pencerelerden görebilmelidir. Kültürel formun kendine özgü anlamından daha çok onu anlayanlar üzerindeki anlamı anlamaya çalıştığımız için, farklı okumalar kültürel formun farklı anlamlarını ortaya çıkaracaktır. Genel olarak kabul edilmiştir ki bir metnin siyasal-ideolojik boyutlarını yakalamak için, bu metnin ırk, sınıf, cinsiyet rolleri perspektiflerinden görülmesi gerekmektedir. Buna göre birçok yaklaşımın bir arada kullanılması ve daha kapsamlı okumalar yapılması gerekir. Eleştirel perspektiften yapılan kültürel çalışmalar sadece farklı perspektifleri kullanmakla kalmayıp, incelediği kültürel formu sosyal-tarihsel bağlamla olan ilişkisi ile değerlendirirse aydınlatıcı olur.

Kültürel çalışmalar alanında yapılan pekçok çalışma kültürün politik işlevini ele almıştır ve bunu yaparken özellikle kültürel yapı içi işleyişler ve politik organizasyonların içinde kültürel olanın işleyişine önem verir. Kültürel çalışmalar disiplinler arası bir çalışma olması sebebiyle kültür ve kültürün çok katmanlı yapısını anlamayı kolaylaştırmaktadır. Bu anlamıyla bu tür araştırmalar siyaset, toplum, kültür üçlüsünü farklı biçimlerde ve farklı metodolojik yaklaşımlarla birleştirir. Bununla birlikte, popüler kültür alanının değerlendirilmesi özellikle postmodernist kültür araştırmacılarının yaptıkları kültürü sadece estetik özellikleri ile değerlendirme durumundan çıkarıp, kültürün sosyo-tarihsel değerlendirmesi yapılarak aynı zamanda politik bir analize tabi tutulmasını sağlar. Kültürel çalışmalar farklı kültürel kavrayışların bir arada yaşadığını kabul eder, kültürel dünyanın bireyler üzerinde yarattığı anlam dünyası ile ilgilenir. Bununla birlikte gündelik olanı önemseyerek bu alanı inceleme birimi haline getirir. Kültürel çalışmaların bu tavrı hem gündelik hayatın anlam dünyasını anlamaya-incelemeye hem de “alt” kültürlerin yaşam dünyalarını çözmeye olanak sağlar. Kültürel çalışmalar, bu belirlemelerin yanında, farklı alt-kültürlerin gözlüğü ile toplumu ve toplumsal kurumları okuma biçimlerini çözümlmeyi hedefler; “öteki”nin dünyasını seslendirmeye çalışır.

Bir İmkan Olarak Kültür Sosyolojisi

Kültürel çalışmalar kendine özgü bir alan yaratmış, interdisipliner bir alan olarak gelişmiş, fakat sosyal-tarihsel bağlama yapılan vurgunun az olması ile ilgili olarak sorgulanmış ya da kültüre yapılan vurgunun ideolojiyi yeniden teorize etmek için bir araç olarak kullanılması

noktasında eleştirilmiştir. Kültürel çalışmalar, bir imkan olarak tüm sosyal bilimsel disiplinlere ışık tutmuştur. Karmaşık fakat toplumun içsel süreçlerini kavramaya yarayan kültür ve kültürel analiz sosyoloji içinde de özellikle kültürel çalışmaların da etkisiyle önemsenmiştir. Farklı metodolojilerin ve farklı kuramsal yaklaşımların kullanılmasının kabul edilmesi sosyolojinin kültürel analize doğru bir yöne eğilim göstermesiyle sonuçlanmıştır.

Kültür sosyolojisi, sosyolojinin bilinen alt disiplinlerinin arasında en son gelişenlerinden biridir. Sınıf, sanayi, aile, suç gibi geleneksel alt disiplinlerden farklı olarak daha bütünsel bir kavrayışa işaret eder. Bunun yanında din, eğitim, bilgi sosyolojileri gibi daha sonra gelişen sosyoloji alt alanlarından farklı olarak da daha bütünlüklüdür, kapsayıcıdır. Bu anlamıyla kültür sosyolojisi sosyolojinin alt alanı olmaktan çok bir sosyoloji yapma tarzı olarak kendini gösterir. Çünkü kültür adı verilen kavram, yukarıda da belirtilenler ışığında, sosyolojik çözümleme alanının bütünü hakkında söz söyleme iddiasındadır. Yani sosyolojik olanın yerini kültürel olanın sosyolojik tezahürü almıştır. Burada önemli bir fark vardır: Kurumların ve toplumsal organizasyonların toplumun genel işleyişini belirlediğine dair yaklaşım eleştirilerek kültürel olanın hegemonik bir biçimde hayatın her tarafına sızdığını söylemiş ve kültürel alanın bütünlüklü belirleyiciliğinden bahsedilmiştir. Özellikle Weber'in (2012) 'kültürel anlam dünyaları' hakkındaki kurgusu bu çalışmalarda yeniden değerlendirilmiş ve bunun üzerinde yeni okumalar yapılmıştır.

Kültürel çalışmaların *özgürleştirici* yanı özellikle yapısal kültür kavramlaştırmasıyla sınırlandırılrsa da sosyal alana dair açıklama kültür sosyolojisi ile daha belirleyici olacaktır. Çünkü kültürel çalışmalarda semboller ve sembollerin birbirleri arasındaki ilişkilere saplanıp kalmak mümkündür. Kültür sosyolojisi bu anlamda toplumla kurmuş olduğu bağ ile sosyal-tarihsel vurguyu daha belirleyici hale getirecektir.

Disiplinlerarası kültürel bir çalışma yapmak için belirtilen kuramsal yaklaşımlar ve metodolojilerden sonra kültür sosyolojisi kavramlaştırması hakkında şunlar söylenebilir; kültür sosyolojisi kültürü şu formlarda inceler:

kartıp inceler. Bu ortaya çıkan anlamları toplumsal bağlam içinde değerlendirir.

II- Kültür sosyolojisi, kültürel üretimde kullanılan araçların ortaya çıkan ürünün toplumsal ilişkilerdeki yeri ile ilgilenir. Bu toplumsal ilişkileri değerlendirirken, kültürel ürünün özel tarihi ve onun meydana geldiği toplumsal yapının genel tarihi incelenir.

III- Kültür sosyolojisi, kültürel ürünün yeniden üretim süreçleriyle de ilişki kurar. Bu ilişki ekonomik işleyiş içinde kültürel ürünün nereye oturduğunu tespit ederek değerlendirilir. Kültürel ürünün medya aracılığıyla nasıl yeni bir üretim süreci içine girdiği ile ilgilenir. Üretilen kültürel ürün toplumun genel siyasetinden bağımsız değildir. Bu noktada da ürün değerlendirilir.

IV- Kültürel üretim kurumları ve kültürel formların bu kurumlar sayesinde nasıl üretime sunulduğu, kurumların nasıl yönlendirdiği ve bu anlamda kültürü nasıl kurumsal bir düzeyde şekillendirdiği de önemlidir (Williams, 1993- 2003).

Dört farklı eksenle analiz yaptığını belirtebileceğimiz kültür sosyolojisinin bu dört boyutu iç içe geçmiştir. Bir boyut diğerinden bağımsız değildir, yalnız bu boyutlardan biri ya da bir kaçını alınarak konu sınırlandırılması yapılabilir. Ama bu konu sınırlandırılması diğer boyutların ele alınmayacağı anlamına da gelmez.

Kültür sosyoloji ile kültürel formların göstergelerini ve anlamlandırma şemalarını çıkartıp incelemek sosyal olan alana semboller ve kodlar bağlamında yeni analiz verileri sağlayabilecektir. Kültürel ürünün olduğu çevre içindeki ilişkiler ağının analizi ile özel bir tarih okuması yapılabilmesi mümkün olabilmekte ve genel beklentilerin dışına çıkıp eleştirel okuma yapabilme imkanları oluşabilmektedir. Bunların yanında kültür sosyolojisi ile birlikte kültürel ürünün ekonomik hayat içindeki durumu sosyal bağlam ile anlamlandırılarak kültürel ürünün siyasal analizini yapmak da mümkün olabilecektir. Kültür sosyolojisi kültürel çalışmaların ve folklorun kendi içinde özel olarak bıraktığı inceleme birimlerini genel ile sosyal bağlam vurgusu yaparak analiz edebilecek ve yeni ve daha bütünsel bir sosyoloji yapma imkanını sunabilecektir.

Sonuç

Kültür sosyolojisi kavramsallaştırması ve uygulamalarının ortaya çıkması kültür kavramının analiz birimi olarak sosyal bilimler arasına antropolojik araştırmaların yaygınlık kazanması ile başlar ve kültür sosyolojisi bağlamında yapılan çalışmaların yaygınlık kazanması ile devam eder. Kültür kavramı antropolojinin gelişmesi ile beraber sosyal bilimsel literatüre geçmiş, bu anlamıyla klasik uygarlık anlamına gelen kültür kavramı eleştirilmiş; yerine betimsel ve sembolik kültür tanımları yapılmıştır. Özellikle Alman ekolünün kültür bilimleri yaklaşımının 1940'lardan sonra sosyal bilimler dünyasında önemszenmesiyle ve kitle iletişimi tekniklerinin gelişmesi ile kültür kavramı antropolojiye bağlı kalmamış, kültürel çalışmalar ekolü oluşmuştur. Kültürel çalışmalar, farklı kuramsal ve metodolojik yaklaşımları kullanması ile eleştirel bir pozisyonda yer almıştır. Fakat tikel örnekler üzerinde yoğunlaşması ve sosyal bağlamın vurgulanmasındaki eksikliklerden dolayı sosyolojik bir değerlendirmeye ihtiyaç duymuştur. Bu esnada sosyoloji sosyal bilimsel literatürdeki değişimleri yakından izlemiş ve kültürü toplumsal değişimdeki temel dinamiklerinden biri olarak kabul etmiştir. Bu anlamıyla literatürdeki yenileşmelerle birlikte kültür sosyolojisi yeni bir sosyoloji yapma imkanı olarak ortaya çıkmış ve daha bütünlüklü kavrayışlara imkan vermiştir. Sonuçta kültür sosyolojisi sosyolojinin bir alt alanı olarak başlamış ve zamanla alt bir alan olmanın dışında sosyal alanın anlaşılmasında bir zorunluluğa dönüşmüştür. Bu anlamıyla kültür sosyolojisi sadece kültür çalışmak değil, bundan daha fazla birşeydir. Kültürün kapsayıcı anlamı sosyolojik olanın tüm alt alanlarını belirleme imkanı verir. Bu anlamıyla kültür sosyolojisi klasik sosyolojinin eleştirisi üzerinde kendisini meşrulaştırır. Kültür sosyolojisi kültürün kapsayıcı, yaygın ve ince nüanslarını sosyolojinin bağlam içinde değerlendirmesi ile birleştirerek, bütünsel ve derinlikli bir anlama ve değerlendirme imkanı vermektedir.

Summary

The notion called sociology of culture as well as the emergence of relevant applications in the area were observed as tendencies resulting from the anthropological analyses and the widespread studies regarding matters on culture. The concept of culture has been widely accepted, as an outcome of several studies in social scientific literature, which led to a tendency to replace the concept of civilization with the concept of culture with an emphasis on descriptive and symbolic concepts of culture. After the 1940's, the emphasis on the cultural sciences of the so called German school as well as the development of mass communication techniques, the concept of culture departed from its roots and was reconceptualised in the sphere called cultural studies. The area called cultural studies has been a critical approach which employs different theoretical and methodological angles. Cultural studies has also been studying different cases in social and cultural life, which lead to a need to re-contextualize them in a social world which is a matter of sociological investigation. In this context, the discipline of sociology followed the changes in other social scientific areas by accepting the problem of culture as one of the key dynamics in the process of social change. In sum, sociology of culture has been one of the sub areas of sociology, which expanded itself into different problems in social life. In other words, sociology of culture does not refer to studying culture per se, it transcends what is understood as cultural. The meaning of culture which is very comprehensive allows us to investigate a wide variety of issues in the world of sociology. Sociology of culture, in this context, legitimizes itself based on the critique of classical sociology. In addition, sociology of culture provides an opportunity to relate comprehensive, common, and sophisticated details of culture to sociological evaluations, which leads us to a way to grasp and evaluate social and cultural problems.

Kaynakça

- DURING, S. (1993), *The Cultural Studies Reader*, Londra.
- FİSKE, J. (2003), *İletişim Çalışmalarına Giriş*, Çev: Süleyman İnan, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- GÜNGÖR, N. (1993), *Sosyo Kültürel Açından Arabesk Müzik*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- HARDT, H. (1999) *Eleştirel'in Geri Dönüşü ve Radikal Muhalefet'in Meydan Okuyuşu: Eleştirel Teori, Kültürel Çalışmalar ve Amerikan Kitle İletişim Araştırması*, Medya İktidar İdeoloji, (Der ve Çev: Mehmet Küçük), Ankara: Ark Yayınları.
- HEİDEGER, M. (2009), *Metafizik Nedir*, (Çev: Yusuf Örnek), Adana: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- IŞIK, C- EROL IŞIK, N. (2013), *Arabesk ve Müslüm Gürses*, İstanbul: Ferfir Yayınları.
- KELLNER, D. (2006), *Communication v.s. Cultural Studies: Overcoming the Divide*, <http://uta.edu/huma/illuminations/kell4.htm>.
- KELLNER, D. (1989), *Critical Theory, Marxism and Modernity*, Cambridge: Polity.
- KELLNER, D. (1992), *Towards a Multiperspective Cultural Studies*, Yayınlanmamış Konferans Metni, Michigan Eyalet Üniversitesi, E.Lansing, A.B.D.
- KÜÇÜKKAPLAN, U. (2013), *Arabesk Toplumsal ve Müzikal Bir Analiz*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- MODLESKI, T. (1995), *Günümüz Pembe Dizilerinde Geleceği Arama, Kadın ve Popüler Kültür*, Derleyen ve Çeviren: Süleyman İrfan, Mutlu Binark, Ankara: Ark Yayınları.
- ÖZBEK, M. (2000), *Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- SCHROEDER, R. (1992), *Max Weber ve Kültür Sosyolojisi* (Çev. M. Küçük) Ankara: Bilim Sanat Yayınları
- STOREY, J. S. (2000), *Popüler Kültür Çalışmaları* (Çev: Koray Kardeşahin) İstanbul: Babil Yayınları.
- THOMPSON, J. B. (1990), *Ideology and Modern Culture*, Stanford: Stanford University Press.
- TURNER, B. S. (1990), *British Cultural Studies Reader: An Introduction*, Londra: Unwin Hyman.

WEBER, M. (2012), *Sosyal Bilimlerin Metodolojisi* (Çev: Vefa Saygın Öğütle) İstanbul: Küre Yayınları.

WILLIAMS, R. (1993), *Kültür*, (Çev: Suavi Aydın) Ankara: İmge Yayınları.

WILLIAMS, R. (2003), *Televizyon, Teknoloji ve Kültürel Biçim*, (Çev: Ahmet Ulvi Türkbağ) Ankara: Dost Yayınları.